

PROFESOR TADEUSZ MILEWSKI

W 1976 roku przypada siedemdziesiąta rocznica urodzin i dziesiąta rocznica śmierci Profesora Tadeusza Milewskiego, którego nazwisko zapisało się na trwałe w językoznawstwie polskim. Dwie te daty upoważniają do przypomnienia Jego sylwetki naukowej.

Urodził się 17 maja 1906 roku w Kołomyi. W 1925 roku rozpoczyna studia polonistyczne i sławistyczne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, uzyskując w r. 1929 doktorat na podstawie pracy *Przyczynki do dziejów języka połabskiego*. W 1933 r. habilituje się w oparciu o rozprawę *Rozwój fonetyczny wygłosu prasłowiańskiego*. Po kilkuletnich studiach we Francji przenosi się do Krakowa, gdzie rozszerza habilitację na indoeuropeistykę na podstawie pracy *L'indo-hittite et l'indo-européen* (1936 r.), poświęconej stanowisku niedawno odkrytego języka hetyckiego w rodzinie indoeuropejskiej. W listopadzie 1939 r. wraz z innymi profesorami UJ został wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen. Po ukończeniu wojny podejmuje zajęcia na Uniwersytecie Jagiellońskim: od 1949 r. jako profesor tytularny, od 1954 — nadzwyczajny, a od 1960 — zwyczajny. Z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Krakowie był związany przez piętnaście lat (1950—1965), prowadząc zajęcia z gramatyki historycznej i historii języka polskiego, gramatyki staro-cerkiewno-słowiańskiej i porównawczej języków słowiańskich oraz językoznawstwa ogólnego. Przez szereg lat pełnił funkcję redaktora „Biuletynu Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, był członkiem wielu towarzystw i komisji naukowych w kraju i za granicą, m. in. Indogermanische Gesellschaft w Niemczech i American Anthropological Association. Zmarł w Krakowie 5 marca 1966 roku.

Profesor Tadeusz Milewski opublikował przeszło 200 prac poświęconych niemal wszystkim dziedzinom językoznawstwa¹.

Językiem polskim zajmował się przez cały czas swej twórczości naukowej. Jego pierwsza drukowana praca została poświęcona dwu bullom wrocławskim z 1155 i 1245 roku („Prace Filologiczne”, t. XI, 1927). W 1931 roku zajął się problemem północno-zachodniej granicy języka

¹ Bibliografia Jego prac ukazała się w Biuletynie PTJ, t. XXVI, 1968, s. 219—232.

polskiego w wiekach średnich („Język Polski”, t. XVI), którą ustala w oparciu o postać fonetyczną nazw miejscowych. Dla polonisty ważny jest Jego artykuł *O zakresie i przedmiocie badań stylistycznych* („Język Polski”, t. XXIV, 1939). Obszerną rozprawę poświęcił stosunkom językowym polsko-pruskim („Slavia Occidentalis”, t. XVIII, 1947), zwracając uwagę na ogromny wpływ języka polskiego na ten wymarły język bałtycki, w którym 5% całego słownictwa stanowiły polonizmy. W podjętej po wojnie dyskusji o pochodzeniu polskiego języka literackiego Prof. Milewski opowiedział się za kolebką małopolską; genezy mazurzenia dopatrywał się w rozwoju fonetycznym dialektu mazowieckiego przy współudziale języka pruskiego (który nie posiadał spółgłosek dziąsłowych). Szkieletowo historię polskiego języka literackiego przedstawił w dwu artykułach w „Ruchu Literackim” (Nr I—II, 1960; VI, 1961). Zajmował się śladami liturgii staro-cerkiewno-słowiańskiej na ziemiach polskich („Zeszyty Naukowe UJ”, t. CXIV, 1965) oraz rolą Kościoła w kształtowaniu polskiego języka literackiego („Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, t. XII, 1965). Z myślą o potrzebach nauczyciela-polonisty powstał artykuł *Zasady analizy stylistycznej tekstu* („Polonistyka”, t. IX, nr 4, 1956).

Kolejną dziedziną zainteresowań językoznawczych Profesora była slawistyka. Z jej zakresu uzyskał doktorat i pierwszą habilitację. Szereg prac poświęcił językowi połabskiemu i jego narzeczom. Znany jest jednak przede wszystkim jako autor licznych studiów z zakresu fonologii oraz recenzent wszystkich ważniejszych syntetycznych ujęć porównawczych. Dalszą dziedziną Jego zainteresowań slawistycznych było imiennictwo osobowe, które wiązał z onomastyką irańską. Zabierał także głos w dyskusji o praojczyźnie Słowian, zwracając uwagę na nazwy pochodzenia wenetyjskiego i iliryjskiego na ziemiach polskich.

Prace indoeuropeistyczne Milewskiego rozpoczyna wspomniana wyżej rozprawa o stanowisku języka hetyckiego w rodzinie indoeuropejskiej, do której nawiązał H. Pedersen w znanym dziele *Hittitisch und die anderen indoeuropäischen Sprachen* (1938 r.). Poza hetyckim zajmował się Profesor językami klasycznymi, messapijskim, indoeuropejskimi językami Bałkanów i staropruskim. Najważniejsze są jednak Jego studia nad imiennictwem osobowym, zebrane pośmiertnie w tomie *Indoeuropejskie imiona osobowe* (1969 r.). Praca ta rzuca nowe światło nie tylko na antroponimie poszczególnych języków indoeuropejskich, lecz także na ich stosunki pokrewieństwa, genezę fleksji nominalnej, a przede wszystkim strukturę dwuczłonowych imion złożonych w języku praindoeuropejskim.

Szerokim kręgiem czytelników najbardziej znane są publikacje Profesora Milewskiego poświęcone językoznawstwu ogólnemu. Rozpoczyna je syntetyczny *Zarys językoznawstwa ogólnego* (1947—1948 r.), którego tom I zawiera wykład teorii językoznawstwa, a t. II rozmieszczenie języków świata wraz z atlasem. W zamierzeniu był jeszcze tom III poświęcony

typologii języków. Z myśli o nim powstało szereg artykułów o językach Indian amerykańskich oraz obszerne studium *Założenia językoznawstwa typologicznego* („Biuletyn PTJ”, t. XXI, 1962), dwukrotnie przedrukowane za granicą. W zakresie teorii językoznawstwa zajmował się Profesor derywacją fonologiczną, rodzajem gramatycznym, stanowiskiem składni w obrębie językoznawstwa, definicją fonemu, morfemu, wyrazu, teorią znaku. Pod koniec życia dokonał Milewski oryginalnej syntezy językoznawczej, uwzględniając m. in. najnowsze zdobycze lingwistyki matematycznej. Jest nią podręcznik zatytułowany *Językoznawstwo*. Ciekawa jest geneza tej książki. Podstawę jej stanowiły wykłady Profesora ze wstępu do językoznawstwa, ujęte najpierw w formę instrukcji dla studentów zaocznych WSP w Krakowie, w 1954 r. wydane jako ogólnie dostępny skrypt, a w 1965 r., po uzupełnieniu o rozdział poświęcony typologii, jako podręcznik uniwersytecki, do dziś sześciokrotnie wznawiany. Ostatnio znana holenderska firma wydawnicza Moutona wydała tę książkę w wersji angielskiej jako *Introduction to the study of language* (1973 r.).

W pamięci współpracowników i licznych rzesz studentów pozostał Profesor Milewski jako człowiek pełen życzliwości, dobry, odznaczający się optymizmem, ogromnym poczuciem humoru i tolerancją. Miał zawsze odwagę głoszenia swych przekonań, a w sytuacjach krańcowych stać Go było na determinację. Uczniom i młodszym kolegom nigdy nie dawał odczuć dystansu, nie przytłaczał swą wiedzą, okazując wyrozumiałość wobec ich nie zawsze udanych pomysłów naukowych. Przez pięć ostatnich lat życia prowadził konwersatorium skupiające większość młodszych krakowskich językoznawców — najwybitniejsi z nich zajmują dziś katedry uniwersyteckie w kraju i za granicą. Odszedł w pełni sił twórczych, nie zdołał doprowadzić swych zamierzeń naukowych do końca, jednak poprzez swe dzieła i tak hojnie rzucane myśli jest wciąż żywy wśród nas.

Leszek Bednarczuk